

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ БАНКІВСЬКИХ КРЕДИТНИХ ІННОВАЦІЙ В АГРАРНІЙ СФЕРІ

IMPLEMENTATION ISSUES OF BANK KREDIT INNOVATIONS IN AGRICULTURE

УДК 338.43

Алескерова Ю.В.

д.е.н., доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Вінницький національний аграрний
університет

У статті розглянуто банківські кредитні інновації в аграрній сфері. Показано причини виникнення проблем упровадження банківських кредитних послуг, які пов'язані з інноваціями. Проаналізовано проблеми під час кредитування аграрного сектору. Подано шляхи подолання даної проблеми.

Ключові слова: інновації, банк, банківські послуги, аграрна сфера, проблеми, кредит, сільське господарство, Україна.

В статье рассмотрены банковские кредитные инновации в аграрной сфере. Показаны причины возникновения проблем внедрения

банковских кредитных услуг, связанных с инновациями. Указаны пути преодоления данной проблемы.

Ключевые слова: инновации, банк, банковские услуги, аграрная сфера, проблемы, кредит, сельское хозяйство, Украина.

The article deals with banking credit innovation in agriculture. The following causes of implementation problems of banking credit services related to innovation. Posted ways to overcome this problem.

Key words: innovations, bank, banking, agriculture, problems, credit, agriculture, Ukraine.

Постановка проблеми. Широкомасштабна інноваційна діяльність у сучасних умовах є фундаментом стабільного й ефективного економічного зростання як окремо взятої галузі, так і країни загалом. Підвищення ефективності інноваційної діяльності аграрних підприємств має особливе національне значення, адже нині саме тут створюється майже третина валового внутрішнього продукту, а в сільській місцевості мешкає приблизно така ж частина всього населення України. Водночас агропромислове виробництво в Україні за продуктивністю й ефективністю здебільшого відстає від усіх країн – членів Європейського Союзу. Тому тільки на основі інноваційного розвитку можна радикально підвищити ефективність сільського господарства, конкурентоспроможність продовольчої продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам упровадження банківських інновацій в аграрній сфері присвячені праці Г.М. Калетника [6], С.І. Баран [2], Л.О. Вдоввенко [3], О.Є. Гудзь [4], М.Я. Дем'яненко [5], П.Т. Саблука [7], П.А. Стецюк [8], О.Г. Шпикуляка [9] та ін.

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження проблем та необхідності активізації застосування банківських інновацій в аграрній сфері, особливо тих, що стосуються кредитування, розроблення на цій основі відповідних пропозицій щодо підвищення ефективності діяльності аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інновації та інноваційна діяльність є необхідною складовою частиною процесу забезпечення успішного, довготривалого та стійкого функціонування підприємства, одним із фундаменталь-

них складників ефективної стратегії та важливим інструментом забезпечення конкурентних переваг, тому розгляд питання банківських інновацій, пов'язаних із кредитуванням аграрного сектору, стоїть на часі в сучасних інфляційних умовах зьогодення.

Стосовно аграрного сектору економіки як основного об'єкту дослідження, то інновації – реалізація в господарську практику результатів досліджень і розробок у вигляді нових сортів рослин, порід і видів тварин і птиці, нових технологій у рослинництві, тваринництві і переробній промисловості, нових добрив і засобів захисту рослин і тварин, нових методів профілактики і лікування тварин і птиці, нових або покращених продуктів харчування, матеріалів, нових форм організації й управління різними сферами економіки, нових підходів до соціальних послуг, що дають змогу підвищити ефективність виробництва [3].

Банківські інновації аграрного сектору – це різновид інновації, що реалізується в аграрному секторі економіки з метою підвищення ефективності його діяльності та забезпечення стабільного розширеного відтворення сільськогосподарського виробництва за допомогою банківського кредиту та інноваційних умов його надання (пільгових, акційних умов тощо).

Важливість інноваційної діяльності для успішної діяльності в конкурентному середовищі обумовила створення в багатьох банках спеціальних підрозділів, які займаються розробкою та впровадженням у повсякденну діяльність банківських кредитних інновацій.

Згідно із Законом України «Про інноваційну діяльність», інновації – це новостворені (застосо-

вані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [1].

Головною інновацією банківських установ для аграрної сфери є інновації під час кредитування.

За статистичними даними Національного банку України, станом на 01.12.2015 кредити, надані підприємствам агропромислового комплексу, становили близько 115,5 млрд. грн.

Законом України «Про Державний бюджет України на 2015 рік» Мінагрополітики було передбачено видатки загального фонду за програмою 2801030 «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешифлення кредитів» з обсягом фінансування 300 млн. грн., які спрямовано до регіонів у повному обсязі.

За підсумками року фактично використано кошти в сумі 290,6 млн. грн., залишок становив 9,4 млн. грн.

Спрямовані бюджетні кошти дали змогу здешифвити кредити загальним обсягом 7,8 млрд. грн., у тому числі: 3,2 млрд. грн. – кредити, залучені в 2014 р. та 4,6 млрд. грн. – кредити, залучені в 2015 р.

Кредитні кошти були залучені підприємствами на:

- витрати у галузі рослинництва – понад 5,2 млрд. грн. (66,9%);
- витрати у галузі тваринництва – майже 2,3 млрд. грн. (28,9%);
- закупівлю молодняка сільськогосподарських тварин та птиці – 282,9 млн. грн. (3,6%);
- інші витрати – 48,9 млн. грн. (0,6%).

Загальна кількість підприємств, які скористались у 2015 р. програмою, становила 630 підприємств, із них: 439 підприємств, які залучили кредити у 2015 р., та 338 підприємств, які залучили кредити у попередні роки (147 підприємств залучили кредити як у 2015 р., так і в 2014 р.).

Так, у 2016 р. ВАТ «Ощадбанк» створив інноваційну Акційну програму кредитування аграрної сфери. Акційні умови кредитування поширюються на кредитні операції, що здійснюватимуться «Ощадбанком» із підприємствами – сільськогосподарськими виробниками продукції рослинництва та тваринництва, а також переробниками сільськогосподарської продукції.

Термін дії акції: з 02.06.16 по 30.09.16 (включно).

Мінімальний розмір кредиту*: 300000 грн.

Максимальний розмір кредиту*: 50000000 грн.

Мета кредитування: будь-які цілі, у тому числі поповнення обігових коштів, придбання основних засобів, сільгосптехніки тощо, крім фінансування інвестиційних проектів.

Мінімальна ставка кредитування:

- для договорів понад 24 місяці, за кредитуванні за програмою співпраці з ЄІБ** – від 19,75%;
- для договорів понад 12 місяців – від 21% річних;

- для договорів до 12 місяців – від 20% річних.

Комісія за надання кредиту:

- для договорів із сумою до 5 млн. грн. (включно) – 0,5% від максимального ліміту кредитування;

- для договорів із сумою понад 5 млн. грн. – 0,2% від максимального ліміту кредитування;

- комісія сплачується в день укладення відповідного кредитного договору/договору кредитної лінії.

Особливості кредитування за програмою співпраці з ЄІБ**:

- під час кредитування ставка може бути знижена на 1,25% (п. п.) від стандартної ставки на відповідний період;

- при цьому мінімальна комісія за надання кредиту незалежно від розміру ліміту кредитування – 0,6% від максимального ліміту кредитування.

* при встановленні мінімальних та максимальних розмірів кредитів не враховується кредитна заборгованість по наявним на дату прийняття рішення договорам з «Ощадбанком».

** програма Європейського інвестиційного банку з фінансування малих та середніх підприємств, компаній середньої капіталізації та інших пріоритетних проектів.

Сегмент – потенційні позичальники: сільськогосподарські виробники та переробники сільськогосподарської продукції (підприємства аграрної сфери), не менше 50% доходів яких на останню звітну дату отримано за рахунок реалізації власної сільгоспсировини та/або продуктів її переробки власного виробництва [10].

У результаті проведеного аналізу сучасного стану розвитку кредитних відносин в аграрному секторі нашої країни встановлено, що проблема покращання ефективності функціонування кредитування потребує комплексного системного підходу до її вирішення, тобто слід застосувати сукупність взаємоузгоджених заходів, які б урахували всі можливі напрями розвитку системи кредитування. Крім того, під час розробки таких заходів необхідно врахувати упереджене ставлення як суб'єктів господарювання, так і контролюючих органів в Україні до кредиту.

На сучасному етапі розвиток кредитних відносин в аграрному секторі України стримують такі чинники:

- 1) ризик непогашення кредитів;
- 2) складність стягнення коштів по простроченому кредиту, пов'язана із забюрократизованістю роботи виконавчої служби;
- 3) переважне використання короткострокових кредитів та нечасте використання довгострокових;

4) нестійкий курс долара, що не дає можливості банківській установі надавати кредити в іноземній валюті.

Крім того, вітчизняний банківський ринок поки що залишається недостатньо організованим та стійким щодо роботи з агросектором у зв'язку з високим рівнем інфляції в останні три роки.

Вивчення світового досвіду підтверджує доцільність створення спеціалізованих фінансових установ для забезпечення фінансовими ресурсами підприємств аграрної сфери економіки. Однак нещодавно розпочатий процес створення спеціалізованої фінансової установи – Державного земельного банку (рішення про створення цієї установи було задекларовано в Постанові Кабінету Міністрів України від 02.07.2012 № 609) [1] – завершився прийняттям Постанови Кабінету Міністрів України «Про ліквідацію акціонерного товариства «Державний земельний банк» від 10.09.2014 № 418 [3].

Спробуємо порівняти функціонування різних моделей банківських установ, що можуть спеціалізуватися на кредитуванні підприємств аграрного сектору економіки, у тому числі і модель Державного земельного банку (ДЗБ), використавши як основу вищеперераховані постанови [3].

Із метою покращання кредитного забезпечення підприємств аграрної сфери можна запропонувати два можливих варіанти використання моделі Державного земельного банку (ДЗБ). Першим є використання ДЗБ як потужної окремої «самоокупної» фінансово-кредитної інституції, яка управлятиме держземлями (купівля-продаж, здавання в оренду тощо) і виконуватиме функції кредитування аграріїв під заставу земель під невисокі процентні ставки (5–8%) на основі можливих джерел його фінансування. При цьому ДЗБ за своєю економічною й організаційною структурою повинен обов'язково мати розгалужену мережу (на рівні районних центрів; на рівні обласних центрів та центрального офісу) з метою забезпечення можливості кредитування аграріїв по всіх регіонах України та формування необхідної додаткової інфраструктури (страхової, фондової, іпотечної та ін.) для сприяння ефективній діяльності системи кредитного забезпечення. Основними функціями ДЗБ за такої моделі можуть бути: кредитування аграріїв під заставу земель, купівля-продаж землі та здавання в оренду земель [3].

Ще одним альтернативним варіантом є використання моделі ДЗБ як банку другого рівня (із незначною часткою держави в статутному капіталі або 51 на 49) на основі державно-приватного партнерства [3], який рефінансуватиме учасників ринку, які співпрацюють з аграріями за визначеними стандартами.

Окрім кредитування аграріїв під заставу земель, купівлі-продажу землі, здавання в оренду

земель, функції ДЗБ доповнюються ще й оцінкою землі, рефінансуванням комерційних банків, виконанням функцій контролю над прозорістю і законністю операцій із землею. За даної моделі саме участь приватних партнерів в інвестуванні діяльності сприятиме ширшим фінансовим можливостям формування ресурсної бази ДЗБ.

Для активізації інноваційної діяльності на регіональному рівні потрібно створити моніторингову систему для відстеження інноваційного потенціалу адміністративних територій та пошуку шляхів забезпечення сприятливого середовища для здійснення інноваційних процесів.

У сучасних умовах господарювання вирішальною умовою розвитку та стабільності підприємств є ефективність їх інноваційної діяльності. Для аграрних підприємств у найближчій та довготерміновій перспективі врахування інноваційного чинника повинно бути однією з вирішальних умов подальшого розвитку суб'єктів господарювання в аграрній сфері.

Зрозуміло, що сьогодні існує багато проблем (брак фінансових ресурсів, нормативно-правової бази, відсутність державної підтримки, непривабливість вітчизняних підприємств для іноземних інвесторів), які заважають ефективному й якісному розвитку підприємств. Проте інноваційний підхід дасть змогу підвищити ефективність інноваційної господарської діяльності підприємств аграрної сфери, а отже, сприятиме досягненню стратегічних цілей підприємства. Виходячи з вищесказаного, здійснення інноваційної діяльності підприємствами аграрної сфери дасть змогу підвищити рівень їхньої конкурентоспроможності, зміцнити позиції на міжнародному ринку аграрних товарів та покращити ефективність виробничо-господарської діяльності загалом.

Висновки з проведеного дослідження. Особлива роль у посиленні банківської кредитної інноваційної активності в аграрній сфері та вирішенні окреслених вище проблем належить державі [6], яка під час вироблення економічної, науково-технічної і соціальної політики визначає пріоритети базисних інновацій на державному та регіональному рівнях формує ринковий механізм її реалізації. Тому потрібно скоригувати традиційну односторонню орієнтацію на переважно капіталомісткий хіміко-технологічний шлях інтенсифікації агровиробництва на індустріальній основі. Для цього потрібно активніше використовувати всі досягнення НТР, її агротехнічні, технологічні, організаційно-економічні та інші інноваційні напрями.

Зважаючи на викладене вище та перспективи співпраці України з країнами Світової організації торгівлі й ЄС, курс на інноваційний розвиток національного АПК варто розглядати як стратегічне завдання, а всі заходи, передбачені у цьому

напрямі, як пріоритетні. Тобто їх повинні фінансувати, насамперед, не лише з державного і місцевих бюджетів, а й за рахунок коштів приватних інвесторів, оскільки йдеться про якісно новий чинник зростання агропромислового виробництва й ефективного вирішення продовольчої проблеми в державі. Застосування новітніх досягнень науки й техніки, прогресивних технологій та високотехнологічних напрацювань, випуск нових та екологічно безпечних видів продуктів харчування, що користуються підвищеним попитом на внутрішньому та зовнішньому ринках, дадуть змогу досягти високої ефективності сільського господарства і мати потрібні кошти для вирішення складних завдань соціального розвитку й інфраструктурної перебудови села.

Для підвищення ефективності банківських кредитних інновацій потрібні державна підтримка та законодавче забезпечення. Для активізації цього важливого напрямку та наукового забезпечення створена й активно функціонує аграрна дорадча служба, яка дає консультації всім зацікавленим із різних сільськогосподарських питань. Започатковано спеціальну службу сервісу – агромагазини, де підприємці можуть не лише придбати відповідний товар, а й отримати консультації дорадчої служби та провідних науковців із відповідних напрямів виробництва.

Одними з найважливіших передумов ефективного господарювання під час запровадження банківської кредитної інноваційної моделі розвитку економіки є інвестиційна політика, ощадливе використання коштів, планування обігу і прогноз прибутків. У період запровадження інтенсивних інвестицій простежуються активний розвиток технічного прогресу, ріст продуктивності та зниження капіталозброєності виробництва [2]. Важливим чинником підвищення ефективності інноваційної діяльності є кредитування сільськогосподарського виробництва.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 № 40-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
2. Баран С.І. Методи підвищення ефективності інноваційної діяльності в аграрному секторі / С.І. Баран // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – № 19. – С. 135–140.
3. Вдовенко Л.О. Кредитне забезпечення суб'єктів аграрної сфери через створення фінансових структур / Л.О. Вдовенко // Економіка. Управління. Інновації. – 2015. – № 3(15). – 120 с.
4. Гудзь О.Є. Методологічна платформа побудови стратегії забезпечення фінансової безпеки підприємства / О.Є. Гудзь // Вісник Сумського національного аграрного університету. Фінанси і кредит. – 2013. – № 1. – С. 7–12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsnau_2013_1_35.
5. Дем'яненко М.Я. Кредитування в аграрному секторі економіки України : [монографія] / М.Я. Дем'яненко, В.М. Алексійчук, О.Є. Гудзь, А.В. Сомик – К. : ННЦ ІАЕ, 2005. – 106 с.
6. Калетнік Г.М. Розвиток ринку біопалив в Україні : [монографія] / Г.М. Калетнік. – К. : Аграрна наука, 2008.
7. Саблук П.Т. Інвестиційна привабливість аграрно-промислового виробництва регіонів України / П.Т. Саблук [та ін.] – К. : ННЦ, ІАЕ, 2005. – 478 с.
8. Стецюк П.А. Теорія і практика управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств : [монографія] / П.А. Стецюк – К. : ННЦ ІАЕ, 2008. – 386 с.
9. Шпикуляк О.Г. Організаційні форми і методи інноваційної діяльності у розвитку аграрної сфери економіки : наукове видання / О.Г. Шпикуляк [та ін.] // Економіка АПК. – 2010. – № 12. – С. 119–124.
10. Офіційний сайт ВАТ «Ощадбанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oschadbank.ua/ua/business/loans/aktsiynе-kredytuvannya-apk/>.